

Ewa Deptuchowa
Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków
ewade@interia.pl

PROFESOR MARIAN KUCAŁA – HISTORYK JĘZYKA, LEKSYKOGRAF I DYDAKTYK¹

Słowa kluczowe: historia polskiego językoznawstwa, historia języka polskiego, językoznawcy krakowscy, Marian Kucała,

Keywords: history of Polish linguistics, history of Polish, linguists from Cracow, Marian Kucała

Profesor Marian Kucała (ur. 2 III 1927 r. w Więciórcie w pow. myślenickim – zm. 20 X 2014 r. w Krakowie) ukończył studia polonistyczne ze specjalizacją językoznawstwo polskie w 1952 r. na Uniwersytecie Jagiellońskim. Nie bez znaczenia dla wyboru jego drogi naukowej był fakt, że studiował u wybitnych profesorów językoznawców, takich jak Kazimierz Nitsch, Zenon Klemensiewicz i Witold Taszycki. Sam z czasem wpisał się swoją działalnością naukową w nurt badań historycznojęzykowych, zyskując pozycję autorytetu w środowisku językoznawczym polskim i słowiańskim.

Jeszcze będąc studentem, przez dwa lata (od 1950 r.) pracował jako stypendysta w Polskiej Akademii Umiejętności, wprowadzony przez K. Nitscha do zespołu zajmującego się redagowaniem *Słownika staropolskiego*. Od lipca 1952 r. był zatrudniony na etacie asystenta w Pracowni Słownika Staropolskiego PAU, a od stycznia 1953 r., to jest z chwilą przejścia Pracowni przez PAN, został awansowany na starszego asystenta, na co, zdaniem K. Nitscha, pozwoliły „duże wyrobienie w pracach leksykograficznych i postępy w rozwoju naukowym mgra Kucały” oraz fakt, że „opracowując artykuły słownikowe odznacza się dużą samodzielnością, dokładnością i dużym doświadczeniem naukowym”. Marian Kucała należał do tej części ze-

¹ Referat przedstawiony podczas posiedzenia Komisji Językoznawstwa Oddziału PAN w Krakowie, zorganizowanego 28 X 2015 r. dla uczczenia pamięci prof. Mariana Kucały [Red. „LV”].

społu, która zaczęła redagować *Słownik staropolski* pod kierownictwem K. Nitscha i kontynuowała pracę pod kierownictwem Stanisława Urbańczyka. Podobnie jak on, rozpoczynali pracę nad *Słownikiem staropolskim* jego koledzy z roku, Krystyna i Tadeusz Kaliccy oraz Józef Bal. Marian Kucała, jak wszyscy, robił ekscerpcje materiału, opracowywał i redagował artykuły słownikowe, robił korekty, recenzował hasła kolegów z zespołu, stając się z czasem, jak pisze w opinii S. Urbańczyk, głównym jego pomocnikiem i nieformalnym zastępcą redaktora naczelnego. W 1977 r. (30 VI 1977) otrzymał wraz z zespołem nagrodę Sekretarza Naukowego PAN za siedem pierwszych tomów *Słownika staropolskiego*.

Ze *Słownikiem staropolskim* był związany nawet wtedy, kiedy objął kierownictwo Pracowni Języka Jana Kochanowskiego. Wprawdzie stopniowo przestawał opracowywać hasła, ale nadal brał udział w naszych dyskusjach naukowych i służył konsultacjami.

Inicjatywa wydania *Słownika polszczyzny Jana Kochanowskiego*² w Instytucie Języka Polskiego PAN w Krakowie miała związek z rocznicami: 350 rocznicą urodzin (1980) i 400 rocznicą śmierci (1984) poety. Kiedy w Instytucie (w 1979 r.) pojawiła się możliwość utworzenia pracowni polszczyzny Jana Kochanowskiego, M. Kucała zorganizował zespół i opracował koncepcję słownika. Na posiedzeniu Komitetu Językoznawstwa PAN w Krakowie 18 I 1983 r. przedstawił tę koncepcję i argumenty na rzecz wydania słownika. Wprawdzie zaznaczał, że cały materiał z tekstów tego poety wchodzi do *Słownika polszczyzny XVI w.*, jednak dowodził, że za wydaniem osobnego słownika Kochanowskiego przemawiają między innymi pozycja tego poety w literaturze polskiej³ oraz to, że w *Słowniku polszczyzny XVI w.* cytaty z Kochanowskiego wtopione są w ogrom XVI-wiecznych materiałów albo są pomijane. Koncepcja M. Kucały zakładała zaś pełną dokumentację haseł oraz oparcie opisów na znaczeniach kontekstowych, a także zamieszczanie nazw własnych. Słownik Kochanowskiego jest słownikiem polskich dzieł poety. Dla łacińskiej twórczości Kochanowskiego M. Kucała przewidywał opracowanie osobnego, niezbyt obszernego tomu.

Pierwotnie zakładano opracowanie słownika, w którym hasłami byłyby nie wyrazy, ale pojęcia, ściśle mówiąc – desygnaty i pojęcia. Byłby on podobny do przygotowywanego w Lublinie *Słownika ludowych stereotypów językowych*, w postaci, w jakiej był on przedstawiany w zeszycie próbnym. Ważnym uzupełnieniem takiego słownika byłyby indeks wyrazowy. Zrezygnowano jednak z tego pomysłu, gdyż uznano, że słownik byłby zbyt specjalistyczny, jednostronny i trudno porównywalny z innymi dotychczasowymi słownikami.

2 Jeszcze w latach 50. XX w. Stanisław Rospond rozpoczął we Wrocławiu przygotowania do prac nad takim słownikiem.

3 *Słownik polszczyzny Jana Kochanowskiego* jest trzecim w Polsce słownikiem jednego autora (po dwutomowym *Słowniku języka Jana Chryzostoma Paska* i jedenastotomowym *Słowniku języka Adama Mickiewicza*).

Następny pomysł zakładał opracowanie słownika wyrazowego, to znaczy takiego, w którym hasłami byłyby wyrazy, a przykładowe konteksty musiałyby zawierać wyrazy hasłowe. W opisach zwracałoby się główną uwagę na tak zwane znaczenia kontekstowe, a więc objaśniałoby się wyrazy nie na podstawie wiedzy leksykografa, ale na podstawie kontekstów. Podawania takich znaczeń unika się w słownikach, można je w zasadzie wyczytać tylko z ilustracji przykładowej. Na tym zamyśle bazuje koncepcja przyjęta i realizowana w słowniku Kochanowskiego. W niej również za najważniejsze uważa się znaczenia kontekstowe, ale przedstawia się je, o ile to tylko możliwe, słowami Kochanowskiego. Kładzie się nacisk na kontekstowe wyrażenia i zwroty, na łączliwość wyrazową. Chodzi także o obrazy desygnatów i funkcjonowanie pojęć, ale ich obrazy są budowane przede wszystkim z urywków tekstów. Tylko tam, gdzie urywki takie musiałyby być zbyt obszerne (nierzadko trzeba by powtórzyć cały cytat), podaje się odredakcyjne, skrócone opisy.

Co do dokumentacji tekstowej w słowniku Kochanowskiego rozważane były trzy warianty. Pierwszy zakładał podawanie w dość szerokim zakresie i obszernej postaci wyrażen i zwrotów tekstowych, a także ich lokalizowanie, ale bez podawania osobno dłuższych cytatów. Użytkownik *Słownika...* musiałby je znajdować w jakichś wydaniach utworów Kochanowskiego. Rezultatem prawdopodobnie byłby słownik jednotomowy. Drugi wariant różniłby się od pierwszego tym tylko, że do tomu opisowego słownika dodałoby się drugi, zawierający dzieła polskie poety. Byłyby więc dwa tomy: słownikowy i opisowy. Wariant trzeci – najbardziej tradycyjny, który został przyjęty przez zespół, polegał na podawaniu w artykułach hasłowych zarówno opisów, jak i przykładów, co zwiększało znacznie objętość słownika. Za podawaniem obszernej, niemal pełnej dokumentacji przemawiał wzgląd na ewentualnych badaczy, dla których informacje zawarte w przykładach z tekstów są niejednokrotnie ważniejsze i bardziej potrzebne niż sam opis.

Nowością w porównaniu z innymi słownikami, ogólnymi i autorskimi, jest w słowniku Kochanowskiego oddzielenie opisów od dokumentacji przykładowej, co oznacza, że artykuły hasłowe składają się z dwóch części: opisu i cytatów. Opisy są zróżnicowane, zwykle kilkuczęściowe, przedstawia się w nich te same wyrazy z różnych punktów widzenia. Gdyby każdą z podanych informacji miało się ilustrować bezpośrednio po niej następującymi przykładami, to trzeba by te same przykłady powtarzać kilkakrotnie. Dlatego nie łączy się opisów z materiałem, ale opisy-interpretacje podawane są oddzielnie, a ponumerowane cytaty oddzielnie. Podjęcie i zrealizowanie wraz z zespołem inicjatywy opracowania 5-tomowego *Słownika polszczyzny Jana Kochanowskiego* (1994–2012) było znaczącym i szczególnym dokonaniem M. Kucały na polu leksykografii.

Inną inicjatywą leksykograficzną zrealizowaną przez M. Kucałę było opracowanie *Małego słownika poprawnej polszczyzny* (Kraków 1995, wyd. rozszerzone 1999 obejmuje 7 tys. jednostek hasłowych, które najczęściej mogą wywoływać wątpliwości poprawnościowe). Opiera się on przede wszystkim na *Słowniku poprawnej pol-*

szczyzny PWN, na słownikach ortograficznych, słownikach wymowy, odmiany i innych, również na poradnikach językowych. Zawiera także hasła problemowe, takie jak *akcent*, *odmiana nazwisk*, *fonetyka międzywyrazowa*, *pisownia nie*, imiesłów na *-ac*, które przybierają formę miniwykładów. Marian Kucała zamieszcza też bogatą bibliografię podzieloną na słowniki (ogólne, poprawnej polszczyzny, ortograficzne, wymowy, odmiany, frazeologiczne, błędów językowych, wyrazów bliskoznacznych, wyrazów „kłopotliwych” i trudnych, wyrazów obcych), poradniki, opracowania ogólne i z zakresu kultury języka.

We wstępie autor pisze, że do tych opracowań

[...] należy sięgać wówczas, kiedy się chce mieć dodatkowe informacje o danych zjawiskach językowych, i oczywiście wówczas, kiedy się tutaj potrzebnych informacji nie znajdzie. Ta książeczka jest bowiem słownikiem podręcznym, zawiera tylko część – w przekonaniu zestawiającego najważniejszych, najczęściej poszukiwanych – informacji z zakresu poprawności językowej.

Słownik podaje dopuszczalne oboczne sposoby pisowni, wymowy i warianty gramatyczne. Oboczne formy i konstrukcje są często zróżnicowane geograficznie, terytorialnie.

Poza słownikami musimy wspomnieć o szeregu artykułów dotyczących problematyki leksykografii autorstwa M. Kucały. Jako najważniejsze, i za takie uznane przez samego ich autora, czego dowodem jest włączenie ich do zbioru artykułów w tomie *Polszczyzna dawna i współczesna*, trzeba wymienić: *Czasowniki dokonane typu nanosić*, poruszać w słownikach języka polskiego (1963; autor zwraca w nim uwagę na grupę czasowników dokonanych typu *nanosić*, *poruszać*, pokazując, jak je umieszczano w najważniejszych słownikach, oraz wysuwa propozycje co do ich słownikowego opracowania, opowiadając się za tym, aby je traktować jako osobne hasła); *Informacje gramatyczne w Wielkim słowniku „współczesnego języka polskiego”* (1988; to przedstawienie dyskusyjnych propozycji co do zakresu i sposobu podawania w projektowanym wielkim słowniku współczesnego języka polskiego informacji gramatycznych); *Definicje słownikowe charakteru encyklopedycznego* (1990; omówienie kwestii różnego rozumienia przez słownikarzy owej *encyklopedyczności* oraz przedstawienie argumentów przeciw stosowaniu takich encyklopedycznych definicji w słownikach); *Definicje a cytaty w słownikach języka pisarzy* (1988; na przykładzie wybranych słowników wybitnych pisarzy słowiańskich autor pokazuje tu sposoby opracowywania artykułów hasłowych i przeprowadza krytykę tych sposobów. Jest to pretekst do pokazania, jak mają wyglądać opracowania haseł w słowniku Kochanowskiego⁴).

4 Opis jest „syntezą wszystkich kontekstowych użyć danego wyrazu w tekstach Kochanowskiego, językowym obrazem desygnatu, ukazaniem formalnej i znaczeniowej łączliwości wyrazów, tego, jakie znaczenie nadawał poeta używanym przez siebie wyrazom, jakie przypisywał ich desygna-

Podejmując pracę nad słownikiem Jana Kochanowskiego, M. Kucała przedstawił cykl artykułów, w których zajął się problematyką zasad redakcyjnych dla słownika oraz przedstawił próbki opracowanych haseł, licząc na dyskusję: *Słownik języka Jana Kochanowskiego* (1984), *Z prac nad słownikiem Kochanowskiego* (1989), „Słownik” *Jana Kochanowskiego na tle innych słowników pisarzy* (1995).

Marian Kucała pisał wiele recenzji, wśród których znajdujemy poświęcone wydawanym słownikom. Recenzje te są rzeczowe, wnikliwe i kompetentne. Zrecenzował M. Szymczaka *Słownik gwary Domaniewka w powiecie łęczyckim* (1962), S. Rosponda *Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska I (A–B)* (1971), J. Malczewskiego *Szkolny słownik terminów nauki o języku* (1982), *Słownik języka polskiego* pod red. M. Szymczaka (1984), *Słownik języka Cypriana Norwida. Zeszyt próbny* pod red. J. Chojak (1990), *Słownik języka polskiego XVII i 1. połowy XVIII wieku* pod red. K. Siekierskiej (2000). Kiedy w 2002 r. ukazał się ostatni zeszyt *Słownika staropolskiego*, poświęcił temu faktowi artykuł pt. *Ukończony został Słownik staropolski* (2003), w którym przypomniał początki jego powstawania i omówił specyfikę tego słownika.

Już te omówione pozycje leksykograficzne pozwalają widzieć w M. Kucale historyka języka. Pozycję tę ugruntował przede wszystkim dwiema znakomitymi pracami indywidualnymi. Jak sam pisze w życiorysie naukowym składanym z dokumentami do profesury:

Najwięcej czasu poświęciłem historii języka polskiego [...] Ważniejszą pracą jest *Rozwój iteratiwów dokonanych w języku polskim 1966*, zawierająca obszerny materiał historyczny i starająca się rozwiązać wiele zagadnień z zakresu aspektu czasowników.

Praca ta to obszerne studium (podstawa habilitacji). Marian Kucała zajął się w niej historią systemu gramatycznego i semantyką. Na marginesie tej pracy ogłosił jeszcze kilka artykułów: *Perfektywizacja iteratiwów w języku polskim* (1961), *Czasowniki dokonane typu nanosić, poruszać w słownikach języka polskiego* (1963), *Czasowniki wielokrotne we współczesnym języku polskim. Zakres i systematyka* (1964).

Druga praca, która zapewniła mu poczesne miejsce wśród najwybitniejszych polskich językoznawców, ale też w świecie słowiańskim, to książka profesorska pt. *Rodzaj gramatyczny w historii polszczyzny* (1978). Zyskała ona pozytywne recenzje w czasopiśmie polskich i słowiańskich. Poprzedzona była licznymi artykułami związanymi z tym problemem: *Formy dopełniacza w bierniku l.p. rzeczowników męskich nieżywothnych* (1970), *Zanikanie kategorii żywothności – nieżywothności w jednej z gwar polskich* (notabene tą gwarą, na której materiale ukazuje wspomniany problem, jest gwar rodzinnej Więciórki). Inna praca to *Rola zaimków i przymiotników w powstaniu męskoosobowego acc.-gen. plur.* (1972).

tom właściwości, czynności, zależności („Z Polskich Studiów Slawistycznych” VII, seria 2, Warszawa 1988, s. 408).

Niewątpliwe uznanie w środowisku językoznawców i filologów zyskał dzięki opracowaniu i przygotowaniu do druku z rękopisu tekstu XVIII-wiecznego z zakresu architektury, liczącego 170 stron (1975; *Kallitektoniki albo o piękności architektury kościelnej i świeckiej [...] księga jedna [...] na polskie przełożona roku 1728*). Trudny a zarazem cenny językowo kulturalny zabytek.

Na szczególną uwagę zasługuje opracowanie i wydanie XV-wiecznego traktatu ortograficznego Jakuba Parkosza (1985). Jest to wydanie krytyczne tekstu i zawiera pierwszy pełny przekład polski oraz opracowanie językowe. Wkrótce po nim Kucała napisał artykuł *Ortografia Kochanowskiego a traktat Parkosza*, w którym porównuje konwencje ortograficzne obu autorów oraz wyklucza bezpośrednią znajomość traktatu Parkosza przez Kochanowskiego.

Na osobną uwagę zasługuje *Zarys historii języka polskiego dla cudzoziemców* (1979) i jego zmienione wydanie (1984) w: *An Outline of the History of Polish Culture* pod red. Bolesława Klimaszewskiego.

Wszechstronność tematyki, którą się zajmował M. Kucała, zaowocowała wieloma artykułami, artykułikami, studiami, szkicami, dopiskami, głosami w dyskusji, recenzjami. Jest ich dużo, lecz nie liczba jest sprawą najważniejszą, ale podkreślana w ocenach specjalistów jakość oraz oryginalność. Marian Kucała zajmował się m.in. słowotwórstwem i fleksją przymiotników (*Znaczenie i zasięg przymiotników na -ni* (przedni, letni) – 1955), rozwojem kategorii leksykalnych (*Formy dopełniacza w bierniku l.p. rzeczowników męskich nieżyjących* – 1970), śladami archaicznych konstrukcji składniowych w języku polskim (*Parę uwag o formie przyimka ku, Składniowe ślady supinum w języku polskim* – 1975), archaizmami leksykalnymi (*Archaizmy językowe w modlitwach codziennych* – 1995), związkami staropolsko-staroczeskimi (*Bohemizmy frazeologiczne w staropolszczyźnie* – 1973). Opisując język współczesny, nieraz sięgał do staropolszczyzny (*Wieloznaczność wyrazów w staropolszczyźnie a w języku współczesnym* – 1994). Interesował go język biblijny (*Kazanie jako język mówiony* – 1987), a szczegółowo frazeologia biblijna (*Modyfikacje frazeologii biblijnej* – 1997, *Defrazeologizacja w nowszych przekładach Biblii* – 1998, *O swoistości, zmianach i przystosowaniu w nowszych przekładach Biblii* – 1999). Kolejne studia poświęcone są chrześcijańskiej hagiologii (*Od Bogurodzicy do Madonny. Nazywanie Matki Boskiej w historii polszczyzny* – 1988, *Nazywanie Chrystusa w historii polszczyzny* – 1999 i *Nazywanie Boga Ojca w historii polszczyzny* – 2000).

Z zakresu onomastyki ogłosił materiałowo-teoretyczną rozprawę *Nazwy terenowe z kilku wsi w powiecie myślenickim* (1959), kilka artykułów, np. *Co już jest, a co jeszcze nie jest nazwą własną* (1967), i recenzji. Obszerniejszy i częściej cytowany artykuł to *Odbicie słownictwa pospolitego w staropolskich nazwach osobowych. Na podstawie tomu I Słownika staropolskich nazw osobowych i Słownika staropolskiego* (1968).

Na osobną uwagę zasługują drobne artykuły ogłaszane w „Języku Polskim” dotyczące kultury języka i poprawności językowej: *O wykorzystaniu niektórych cech gwarowych przy nauczaniu ortografii* (np. dzwięczne *h, ł* zębowe, wymowa *v* po spół-

głoskach bezdźwięcznych w sposób dźwięczny – *tvardy*, wymowa *rz* i *ż* w gwarach mazurzących), *Pisownia i odmiana nazw samochodów*, *Dzielenie wyrazów*. *Przepisy ortograficzne a praktyka*, *Czas terażniejszy czasowników dokonanych*, *O dużych literach w tytułach*. Notatki te, przeznaczone głównie dla nauczycieli, napisane są przejrzysto i w sposób jasno tłumaczący trudne zagadnienia, co jest istotną cechą stylu pisania M. Kucały.

Jako ważną pozycję dla badaczy historii języka trzeba wymienić trzy tomy opracowanej wraz z Zofią Bukowcową (1979–1981) *Bibliografii podręcznej gramatyki historycznej i historii języka polskiego*. Praca była żmudna i czasochłonna, ale otrzymane opracowanie bardzo pomocne w badaniach historycznojęzykowych.

Nie sposób w krótkim artykule omówić wszystkich prac M. Kucały. Pełna bibliografia prac Profesora, opracowana przez Zygmunta Gałęckiego z okazji nadania M. Kucałemu tytułu doktora honoris causa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w 2012, zawiera 331 pozycji (+ 9 prac redakcyjnych). Wśród prac jest kilka książek, duże rozprawy ogłaszane w czasopismach, takich jak: „Język Polski”, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, „Onomastica”, „Prace Filologiczne”, „Polonica”, „Poradnik Językowy”, „Rocznik Słowistyczny”, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” i wielu innych, szereg artykułów, recenzji, omówień, dopisków do artykułów innych autorów, które nieraz przybierają postać odrębnych artykułów, i odpowiedzi na pytania czytelników „Języka Polskiego”. Jego prace są zróżnicowane tematycznie, wszystkie cenne i wszystkie mają duży udział w rozwoju polskiego i słowiańskiego językoznawstwa.

Mimo tak ogromnej aktywności naukowej Profesor spełniał się także jako dydaktyk. W swojej ankiecie sam podaje w rubryce „praca dydaktyczna”: „Kilka miesięcy zajęć w WSP w Katowicach oraz wykłady na kursach dla nauczycieli, oraz kierowanie trzema wakacyjnymi obozami dialektologicznymi”. W latach 70. Szczecińskie Koło TMJP, współdziałając z Wyższą Szkołą Nauczycielską w Szczecinie, Ośrodkiem Metodycznym, Zarządem Okręgu ZNP, Szczecińskim Towarzystwem Kultury oraz Towarzystwem Miłośników Ziemi Nowogardzkiej, zorganizowało cykl wykładów i zajęć z zakresu dialektologii polskiej. Odbywały się one w Nowogardzie w dniach 1–14 VII 1970 r. Wykładowcami byli Monika Gruchmanowa z UAM, Joanna Zamościńska-Kucałowa i Marian Kucała, który pełnił obowiązki kierownika naukowego cyklu. M. Kucała i M. Gruchmanowa mieli poza tym kilka wykładów z zakresu gramatyki opisowej i poprawności językowej na odbywającym się w tym czasie w Nowogardzie kursie dokształcającym dla nauczycieli. W 1971 r. taki dwutygodniowy kurs dialektologiczny został zorganizowany w Stargardzie Szczecińskim z udziałem tych samych osób i pod kierownictwem M. Kucały. Na kursie starano się wypracować metodę badań dialektologicznych w mieszanym środowisku gwarowym (tj. takim, w którym nie ma autochtonów). Ponieważ większość uczestników kursu zajmowała się pisanem prac dyplomowych w Wyższej Szkole Nauczycielskiej, celem kursu było głównie praktyczne przygotowanie ich do prowadzenia tego

rodzaju badań. W dowód uznania M. Kucała otrzymał od Wojewódzkiej Rady Narodowej Szczecina odznakę Gryfa Szczecińskiego.

Od 1974 r. przez ponad 20 lat M. Kucała prowadził zajęcia w Katedrze Języka Polskiego KUL, wypromował około 60 magistrów. Do Lublina dojeżdżał regularnie do roku 1997, a więc przez 24 lata. Prowadził seminaria z różnych dziedzin językoznawstwa polskiego i sławistycznego. Opiekował się pracami poświęconymi zagadnieniom z zakresu onomastyki, dialektologii, gramatyki historycznej i językoznawstwa historycznego i współczesnego oraz polszczyzny epoki średniopolskiej.

Był promotorem ośmiu doktoratów w Instytucie Języka Polskiego PAN i na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim.

Po 2000 r. przez kilka lat prowadził zajęcia z historii języka polskiego, dialektologii i współczesnego języka w Łodzi w Zakładzie Historii Języka Polskiego Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej (później Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej).

Pod koniec lat 80. dwukrotnie przebywał w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie, gdzie między innymi prowadził wykłady dla nauczycieli polonijnych.

Niewątpliwie ważne były odczyty w różnych ośrodkach organizowane przez Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego. Również w samym Zakładzie Historii Języka Polskiego IJP PAN M. Kucała prowadził zebrania doskonalące młodą kadrę naukową.

Talent dydaktyczny Profesora uwidaczniał się w pracach popularnonaukowych, przeznaczonych dla szerszego odbiorcy, nie tylko dla językoznawców. Ogromna wiedza pozwalała Mu w sposób niezwykle zrozumiały, interesujący i pomysłowy dzielić się wiadomościami z czytelnikiem, z którym był w stanie nawiązać ścisłą i szczególnego rodzaju relację. Jako przykład może posłużyć praca pt. *Twoja mowa cię zdradza. Regionalizmy i dialektyzmy języka polskiego* (1994; 2002). Wysoki walor dydaktyczny mają artykuły dotyczące poprawności językowej (*O dużych literach w tytułach* – 1975, *Część swojego 144 rodzeństwa* – 1974, *„Tą” zamiast „tę” w bierniku* – 1985). W wielu swoich artykułach stawia problem, zadaje pytanie, przedstawia zagadkę językową (*Zagadka składniowa w Trenach Kochanowskiego* – 1975, *Parę zagadek toponomastycznych* – 1994), zaprasza do śledzenia jego toku rozumowania – i w momencie wszystko staje się jasne. Niewątpliwie aspekt dydaktyczny mają dopiski prof. Kucały do artykułów młodych autorów w „Języku Polskim”. Jest tych dopisków mnóstwo, i każdy daje propozycję wyjaśnienia problemu, doprecyzowania i uzupełnienia. Jako członek redakcji „Języka Polskiego” M. Kucała (od 1972 r.) opiniował i poprawiał maszynopisy młodszych i początkujących językoznawców.

Ogromna wiedza specjalistyczna, wszechstronność prowadzonych badań, wielka pracowitość, oryginalność, rzetelność w badaniach, a przy tym krytycyzm nie tylko wobec innych, ale też – a może przede wszystkim – wobec własnych dokonań, i skromność cechowały tego zacnego i znakomitego uczonego.

Professor Marian Kucała. A historian of language, lexicographer, and teacher
Summary

The paper is a recollection of Professor Marian Kucała (died 2014), a dialectologist and historian of language. Particular emphasis is put on his contribution to historical lexicography and the fields of language learning and teaching (language culture in the broad sense).